

सगळं ठीक आहे!

डॉ. गौतम पंगू

मागच्या आठवड्यातली गोष्ट. घरून डबा नेला नव्हता म्हणून ऑफिसच्या कॅफेटेरियामध्ये लंचसाठी आलो होतो. तबबल चार जिने उतरून खाली आल्यामुळं एकदम हेवी वर्कआउट केल्याचा फील येत होता (हो, जिने उतरणं हा सुद्धा व्यायाम आहे हे मानणाऱ्या गटात मी येतो. माझे श्वासोच्छ्वासाचे व्यायाम सुद्धा फोटो घेताना पोट दिसू नये म्हणून श्वास रोखून धरण्याइतपतच मर्यादित असतात). नुकत्याच झालेल्या फिजिकल चेकअप मध्ये डॉक्टरांनी वाढत्या वयाची आणि पोटाच्या विस्तारत्या घेराची अकारण जाणीव करून दिली होती, ते डोक्यात होतंच. 'गोड खाऊ नका, तेलकट खाऊ नका, तळलेलं खाऊ नका, मसालेदार खाऊ नका, थोडक्यात म्हणजे जे जे चवीला चांगलं असतं ते ते खाऊ नका' असा सल्ला या भारतीय डॉक्टरांनी मला दिला होता. नंतर शुक्रवारी रात्री मला तेच डॉक्टर जवळच्या बिर्याणी जॉईंटला चिकन दम बिर्याणी दम लागेपर्यंत चापताना दिसले होते तेव्हा आम्ही दोघांनी एकमेकांना बघून न बघितल्यासारखं केलं होतं, तो भाग वेगळा. तर त्या दिवशी कॅफेटेरियामध्ये त्यांचा सल्ला शिरोधार्य मानून बर्गर, पिझ्झा वगैरेचे काउंटर सोडून मोर्चा कधी नव्हे ते सॅलड बारकडं वळवला. तिथल्या रांगेत उभा राहिलो खरा, पण सुरुवातीचा लेट्यूस, पालक, गाजर, टोमॅटो वगैरे पालापाचोळा बघितला आणि दुपारी चारच्या कॉफी, मफिन आणि चिप्स या हलक्याशा स्नॅकपर्यंत नुसत्या सॅलडवर कसं भागणार ही चिंता वाटायला लागली. पण पुढं सरकल्यावर उकडलेले बटाटे, रोस्टेड कॉलीफ्लॉवर, टोफू, उकडलेली अंडी, चिकन, ड्रायफ्रूट्स वगैरे भारदस्त मंडळी दिसली आणि हायसं वाटलं. या सगळ्या सरंजामावर मग भरपूर रॅच ड्रेसिंग पसरलं आणि कॅशियरला ऐटीत 'आय हॅव जस्ट अ सॅलड' म्हणून सांगितलं. बिलाच्या रांगेत मागंच जर रत्नागिरीचा असता तर नक्की अंतू बर्व्याचा नातेवाईक असता अशा स्वभावाचा एक अमेरिकन कलीग उभा होता. तो माझ्या प्लेटकडं बघून कुत्सित हसून म्हणाला, "आपण सॅलड खातोय' असं स्वतःला फसवायचा हा चांगला मार्ग आहे!"

मनात त्याच्याबद्दल काही शेलके शब्द उच्चारत तिथून निघालो खरं, पण त्यानं मर्मावर बरोबर बोट ठेवलं होतं! 'स्वतःला फसवणं' या शब्दप्रयोगाची गंमत वाटली. 'फसवणूक' म्हटलं की बहुतेक वेळा एकानं दुसऱ्याची केलेली फसवणूक असा अर्थ अभिप्रेत असतो, पण विचार केल्यावर लक्षात आलं की आपण वरचेवर स्वतःलाही फसवत असतोच की! एका बाबतीत मी स्वतःला नेहमी फसवतो ते म्हणजे रात्रीची झोप. रात्री वेळेवर झोपायला मला अजिबात आवडत नाही. एखादं पुस्तक वाचत अथवा चित्रपट किंवा 'बिंज वर्दी' शो बघत जागरण करायला मला विलक्षण आवडतं. वीक डे असतो, दुसऱ्या दिवशी सकाळी उठून 'रूटीन' नावाच्या एका चित्थरारक गोष्टीला सामोरं जायचं आहे याची जाणीव असते, पण मीच मला फसवत असतो, 'असू दे रे! पाच तास झोप मिळाली तरी पुरेल! अजून एक एपिसोड बघू!' पण तसं होत नाही. दुसऱ्या दिवशी सकाळी जी व्हायची ती हातघाई होतेच, दिवस वैतागात जातो, ग्रूप मिटिंगमध्ये नेमका बॉस बोलत असताना पेंग येते. तो ते बघतो आणि सगळ्यांनी 'गरम बटाट्या' सारखा (सॅलडमधल्या नव्हे) टोलवाटोलवी केलेला त्रासदायक प्रोजेक्ट सूड म्हणून माझ्या गळ्यात मारतो. मग दिवसाच्या 'मी' ची रात्रीच्या 'मी' वर जाम चिडचिड होते. पण पुन्हा रात्र आली की मी माझी फसवणूक सुरु करतो!

ही झाली काहीशी त्रासदायक फसवणूक. पण आयुष्यात निव्वळ समाधानी राहण्यासाठी, पुढं जात राहण्यासाठी. आपल्याला स्वतःला फसवत रहावं लागतं, 'आपलं सगळं ठीक आहे, आपल्याबाबत काही वाईट होणार नाही' असं स्वतःला सांगत रहावं लागतं. 'थ्री इंडियट्स' मधला रॅचो म्हणतो तसं आपल्या बावळट मनाला 'आल इज वेल' असं सांगितलं की त्याला लगेच पटतं. बघा ना, आजूबाजूला कायकाय चालू असतं: अपघात होत असतात, चोऱ्या होत असतात, अत्याचार होत असतात, लोकांना अकाली दुर्धर रोग होत असतात, इथं अमेरिकेत शाळांमध्ये किंवा खरं तर कुठंही मास शूटिंग होत असतात ... पण आपल्याला काही होणार नाही असं समजून

आपण निर्धास्तपणे गाड्या चालवत असतो, विमानप्रवास करत असतो, बाहेर फिरत असतो, मुलांना शाळेत पाठवत असतो...

महाभारतातल्या यक्षानं युधिष्ठिराला विचारलं होतं, "जगातली सर्वात आश्चर्यकारक गोष्ट कोणती?" तेव्हा युधिष्ठिरानं उत्तर दिलं होतं, "दररोज मृत्यू अगणित जिवांचा घास घेतो, तरीही जिवंत असलेल्या सगळ्यांना ते अमर आहेत असंच वाटत असतं. यापेक्षा मोठं आश्चर्य काय असू शकतं?" मृत्यू या अंतिम शाश्वत सत्याकडं डोळेझाक करत आपण मारे भविष्याच्या योजना आखत असतो, मोठे मनसुबे रचत असतो. हे सगळं करताना आपण आपली फसवणूकच करत असतो का? पण हे जगच एक भास आहे, एक माया आहे असं अनेक विचारवंतांनी सांगितलेलं आहे. जिथं या फसव्या जगात मिळालेला जन्म, जगायला मिळालेलं आयुष्य आणि शेवटी होणारा मृत्यू हे केवळ रँडम अपघात असू शकतात तिथं या अशा फसवणुकीतून आपल्या जगण्याला एक आधार, एक दिशा मिळत असेल तर त्यात काय चुकीचं आहे? '

हे लिहिताना गाईड' या चित्रपटाचा क्लायमॅक्स मला सारखा आठवतोय. दिग्दर्शक विजय आनंदनं राजूच्या मनातलं द्वंद्व खूप प्रभावीरीत्या मांडलं आहे. मारूनमुटकून स्वामी बनलेल्या राजू गाईडला गावात पाऊस पडेपर्यंत उपवास करायला भाग पाडलं जातं. पावसाची चातकासारखी प्रतीक्षा करणारे साधेभोळे खेडूत त्याच्या उपवासावर श्रद्धा ठेवून असतात. याचवेळेस त्याच्यापासून दुरावलेली त्याची प्रेयसी आणि आई परत येतात. स्वामीगिरी सोडून आधीच्या सुखी आयुष्याकडं परत जाण्याचा पर्याय त्याला उपलब्ध होतो. पण एव्हाना त्याचा जीव त्या खेडुतांमध्ये गुंतलेला असतो. या द्वंद्वात हळूहळू आपल्या उपवासाचा आणि गावात पाऊस पडण्याचा काही संबंध आहे का हा विचार त्याच्या मनातून हद्दपार होतो. आपण जगणार की मरणार ही काळजी नाहीशी होते. पण त्याला प्रश्न पडतो की खरंच हे जग चालवणारी कुठली शक्ती अस्तित्वात आहे, की हा सगळा फक्त एक आंधळा, निरुद्देश कारभार आहे? तो विचार करतो की जर अशी कोणी शक्ती असेल आणि माझ्यामुळं या हजारो लोकांचं या शक्तीशी, चैतन्याशी नातं प्रस्थापित होत असेल, तर मला या लोकांच्या विश्वासावर विश्वास ठेवायला काय हरकत आहे? आणि जर तसं काहीच नसेल तर तसंही या जगण्याला काय अर्थ आहे?

आपण मनाशी जपलेल्या श्रद्धा, दृढभावानं बाळगलेला विश्वास आणि प्रतिकूल परिस्थितीतही न सोडलेला आशावाद म्हणजे तरी काय असतं? एका अर्थी ही आपली आपणच केलेली फसवणूकच नसते का? अशी फसवणूक की जी आपल्या पाचोळ्यासारख्या यःकश्चित आयुष्याला एक संरचना देते, अर्थ देते. सत्यासत्य, चांगलंवाईट, पापपुण्य या कल्पनांच्या अंगीकारातून आयुष्याला निश्चित मार्ग दाखवते. या मार्गावर येणाऱ्या संकटांना तोंड देत, जिद्दीनं आणि चिकाटीनं शेवटपर्यंत चालत राहण्याची प्रेरणा देते. काळ आणि अवकाशाच्या या अफाट आणि गूढ पटावर या अशा फसवणुकाच आपल्या वाट्याला आलेली टीचभर जागा आणि ओंजळभर क्षण सुंदर करून जातात!

